

Kaminska I. V. Principles of functioning of the judicial system of Ukraine and the Court of Justice of the European Union in the period of global spread of COVID-19 virus: comparative legal analysis

The article explores the pandemic justice arrangements that have been taken in Ukraine as a democratic unitary state and in the European Union. The objects selected for the study - the judiciary of Ukraine and the Court of Justice of the European Union, in our opinion, can be compared, since the subject of the study is the principles of organization of work of judicial institutions, which were in the same conditions of global spread COVID-19 and the action aimed at combating them. Based on the analysis, we can determine that, at the time of the quarantine, the legislature empowered the courts, regardless of the form of justice, to restrict the access of free listeners to the courtroom. In assessing the work of the courts during the quarantine period, it should be noted that the legislative changes in the quarantine conditions did not contribute to the functioning of the judicial bodies. The judicial institutions continued to operate without much change in the way they worked. But unlike the EU Court of Justice, which on its own initiative postponed the hearing of cases in court sessions and directed the work of the court to hear urgent cases, Ukrainian judges continued to hear cases, postponing their consideration only at the request of the parties.

It should be noted that a comparative analysis of the organization of the functioning of the judicial system in Ukraine and the Court of Justice in the period of emergency caused by the spread of coronary virus infection shows that, unlike the Court of Justice, the judicial power in Ukraine is not endowed with independence, as a basis for the organization of judicial power, which makes it impossible to exercise effective handling of cases in emergency situations and is a wake-up call to the independence of the judiciary as a whole.

Keywords: Judicial system of Ukraine, EU Court of Justice, comparative legal analysis, COVID-19.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-51

УДК 342.7

*Тетяна Анатоліївна Костецька,
старший науковий співробітник
відділу конституційного права
та місцевого самоврядування
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького України,
кандидат юридичних наук, доцент*

**ПРО ІНФОРМАЦІЙНУ ФУНКЦІЮ ДЕРЖАВИ
У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ДОКТРИНИ УНІТАРИЗМУ**

Постановка проблеми. Науково обґрунтована визначеність української державності, що історично склалася як унітарне утворення, підкріплена на конституційному рівні: Основний Закон України визначає державу унітарною, закріпивши це положення серед засад конституційного ладу (ч. 2 ст. 2 Конституції України), а її (держави) територіальний устрій ґрунтується на засадах єдності й цілісності державної території; поєднання централізації та децентралізації в здійсненні державної влади; збалансованості й соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних (ст.132 Конституції України).

Унітарна форма державно-територіального устрою, як відомо, є найпоширенішою у світі, а її сутність загалом відображає спосіб адміністративно-територіальної організації держави, поділ її території на складові частини, розподіл влади між ними та державою в цілому. Унітарність характеризується низкою класичних ознак: єдина система органів централізованої державної влади, юрисдикція яких поширюється на всю територію держави; як правило, єдине громадянство, правова система, Конституція держави, законодавство; судова система; державні символи й інші атрибути державності; загальна податкова політика; здійснення зовнішніх зносин центральними

органами – офіційними представниками держави на міжнародному рівні; можливість існування різних видів автономії, здебільшого як адміністративно-територіальних одиниць тощо.

Нині, в умовах інтенсивної трансформації цивілізаційних процесів розвитку, існуючих тенденцій в багатьох державах світу, у тому числі й в Україні, де, зокрема, має місце багаторічний політичний, науковий дискурс щодо найбільш дієвої для держави форми державної організації влади – унітарної чи федеральної, актуалізуються питання дослідження умов ефективності функціонування названих форм державно-територіального устрою.

У такому контексті та зважаючи на те, що для нашої держави більш природним, історично обумовленим, сформованим є якраз унітарний державний устрій, видається правильною обґрунтована відомим фахівцем О. В. Батановим у контексті підвищеної актуальності проблематики сучасного унітаризму пропозиція щодо запровадження у національній конституційній науці та освіті «окремого унітаристського вектора» [1].

Аналіз напрямів досліджень та публікацій останнього періоду свідчить, що розробці різних аспектів проблем унітарної форми державно-територіального устрою присвячено чимало наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Серед них: О. Батанов, А. Гетьман, А. Глазирін, А. Ірінін, А. Колодій, В. Кравченко, І. Кресіна, В. Міщук, Н. Мяловицька, В. Погорілко, О. Стойко, С. Телешун, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Чиркін, В. Шаповал та ін.

Оскільки коло питань, що охоплюють зазначену вище проблематику, є досить широким, вироблення цілісної концепції раціональної, ефективної просторової організації публічної влади в умовах українського унітаризму з використанням світового і вітчизняного досвіду залишається актуальним напрямом для вітчизняної юридичної науки.

Зважаючи, що практика світового конституціоналізму в умовах сучасних реалій, як вбачається, ще не виробила єдиного стандарту організації публічної влади у демократичній, правовій державі, для окреслення окремих підходів до концептуального визначення сутності, змісту, форми держави, її територіальної організації тощо на принципово нових засадах у сучасних реаліях, вагомості набувають дослідження впливу форми державно-територіального устрою, наприклад, на дієвість здійснення тих чи інших функцій державою.

Така тематика може стати не тільки важливою науковою проблемою в об'єктивному процесі формування національної доктрини унітаризму, а й мати вагоме значення для вдосконалення практичної діяльності органів публічної влади у тій чи іншій сфері суспільних відносин.

У даному випадку функціональний підхід може бути продуктивним, наприклад, в умовах, за існуючим визначенням, впливу сучасного зовнішнього для держави глобального світового середовища як найбільшого чинника еволюції традиційних поглядів щодо функцій держави, виходячи з того, «що Україна сьогодні є лише об'єктом геополітичних та геоекономічних процесів, але, на жаль, не їх суб'єктом» [2, с. 233].

Оскільки заявлена проблематика зумовлює багатовекторність предметного аналізу, вважаємо доцільним в межах представленої роботи звернути увагу на прояви унітаризму у здійсненні інформаційної функції держави. Здійснення цієї функції опосередковує розв'язання багатьох проблем, пов'язаних з територіальною, просторовою організацією публічної влади в Україні, з її адміністративно-територіальною організацією (мовних, освітніх, забезпечення доступу до публічної та інших видів інформації, захисту конфіденційної та інших видів інформації з обмеженим доступом, управління інформаційними ресурсами тощо).

Оприлюднені наукові дослідження свідчать, що, не дивлячись на те, що в загальній теорії права проблеми функцій держави є доволі дослідженими, окремо взаємозв'язок інституту форми територіальної організації держави із питаннями якісної реалізації тієї чи іншої держави своїх функцій маловисвітлений.

Подібне можна констатувати і щодо здійснення інформаційної функції попри її актуалізацію в сучасних реаліях не тільки глобалізаційних процесів, коли зростає ступінь уразливості членів світового співтовариства від негативних інформаційних впливів, загроз на політичну, економічну, соціальну тощо системи будь-якої держави; окремо в умовах визнаної гібридної війни, яка ведеться проти України.

З високою часткою вірогідності підкреслюючи підвищення інтересу науковців до інформаційних аспектів діяльності держави, зокрема через призму здійснення державної інформаційної політики по забезпеченню інформаційної безпеки (праці, наприклад, І. Арістової, К. Белякова,

М. Довганя, Б. Кормича, А. Марущака, О. Олійника, І. Сопілко, О. Тихомирова, О. Яременка та ін.), можна побачити, що в окресленому аспекті, за винятком окремих статей в постановочному ракурсі [3], дослідження не ведуться.

Окрім того, більшість оприлюднених у різні періоди досліджень стосувалися визначених цілей, завдань щодо формування та реалізації державної інформаційної політики у дещо іншій зовнішньо- та внутрішньополітичній ситуації.

Реалії сьогодення, усвідомлення нагальності вирішення існуючих проблем на тлі викликів сучасних глобалізаційних процесів, євроінтеграційних прагнень нашої держави, завдання побудови інформаційного суспільства, впровадження засад відкритості та підзвітності діяльності органів публічної влади задля розширення прямої демократичної участі громадян у вирішенні питань як державного, так і місцевого значення, зумовлюють потребу модернізації процесів формування та реалізації державної інформаційної політики контролю за її впровадженням.

Актуалізується проблема вироблення сучасного науково обгрунтованого концепту інформаційної діяльності держави як невід'ємного чинника управління вітчизняними соціальними процесами.

Метою статті є спроба визначення продуктивних напрямів поглиблення доктринальних засад сучасного унітаризму як конституційно-правового інституту, теорія якого на сьогодні «страждає відсутністю системності, цілісності, адекватної юридичної визначеності базових терміно-понять» [1], з одного боку, а з іншого – вдосконалення теоретико-правових засад інформаційної функції Української держави.

Основні результати дослідження. Зберігаючи логіку дослідження, зважаючи на існуючу науково обгрунтовану визначеність вітчизняних науковців із сутністними характеристиками досліджуваного феномену і не розвиваючи широкого дискурсу в межах цієї статті, визнаємо концепт О. Батанова, за яким «унітаризм є багатовимірним соціально-політичним та конституційним явищем: це і ідея, і теорія, і науковий напрям, і соціально-політична та конституційна практика, і конституційна форма існування та функціонування народу (народоправство), держави (державність), регіонів (регіоналізм) та територіальних громад (громадоправство та муніципалізм), і історичний стан національної державності та української регіональної цивілізації (національна ідентичність), і прояв громадянськості (унітарна правосвідомість) тощо» [1].

У процесі формування, зокрема, за визначенням, «парадигмальної конструкції унітаризму як теоретичного відображення політичної, соціально-економічної, екогуманістичної, інформаційної та національної стратегії та практики розвитку Українського народу та української державності» [1] стає очевидним безпосередній зв'язок між державою, державно-територіальним устроєм, територіальною організацією публічної влади та інформаційною (інформаційно-комунікаційною) функцією держави.

Вказана функція, як підмічено, тісно переплітається з усіма найважливішими напрямками діяльності держави та забезпечує поступальний розвиток єдиного інформаційного простору в її територіальних межах [4].

У сучасних реаліях, коли новітні інформаційні технології вивели суспільні комунікації на принципово інший рівень, ніж у попередні періоди, коли для України до першочергових завдань належить захист національних інтересів в інформаційній сфері, прогнозування зовнішніх та внутрішніх загроз національній безпеці держави, вироблення стратегії входження українського суспільства в трансграничний інформаційний простір, освоєння міжнародних стандартів інформаційного обміну та захисту інформаційних ресурсів тощо, названа функція стає особливо значимою.

Новітня інформаційна ера зумовлює перегляд традиційних уявлень про державу, її форму, зміст, функціонування на принципово інших засадах, ніж у попередні епохи розвитку доктрини про державу.

Потреба розв'язання проблем сьогодення конструюють параметри інформаційної діяльності держави, генерують процес розвитку її інформаційної функції, яка втілюється у компетенції, повноваженнях відповідних органів публічної влади згідно з їх місцем та призначенням у державному механізмі та політичній системі суспільства [5].

Науково доведено, що в цілому функції держави, як політико-правове і соціальне явище, є багатоаспектним і багатоплановим феноменом, правовим явищем і належать до її динамічних властивостей.

Відповідно до найбільш поширеного підходу функції держави визначаються як: основні (головні) об'єктивно необхідні напрями її діяльності, різновиди цієї діяльності, що виражають її суть і призначення, роль і місце в суспільстві; основні напрями та види внутрішньої та зовнішньої діяль-

ності, спрямовані на реалізацію завдань для досягнення відповідної мети в конкретних формах, за допомогою властивих методів, які (саме основні функції, на відміну від неосновних) виражають суть, соціальне призначення держави, роль і місце в суспільстві на даному етапі розвитку [6].

Подібні сутнісні характеристики мають прояв і щодо інформаційної функції Української держави, яка має конституційно-правову основу існування. Слід нагадати, що Конституція України (ч. 1 ст. 17) однією з найважливіших функцій держави визначає забезпечення інформаційної безпеки.

Аналіз існуючих загальнотеоретичних підходів дав підґрунтя для виділення основних ознак інформаційної функції держави, притаманних державним функціям: набуття рис стійкого, постійного напрямку та виду діяльності держави, що має власну періодизацію існування; прояв через відповідну функцію сутності і соціального призначення держави, обумовлених завданнями, які виникають перед нею на відповідному етапі розвитку; серед основних завдань, які є першоосновою інформаційної функції: створення правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових та інших умов для реалізації інформаційних прав людини і громадянина, інформаційних потреб суспільства; формування системи національних інформаційних ресурсів; забезпечення національної інформаційної безпеки і в перспективі побудова інформаційного суспільства; реальність функції, оскільки завдання, напрями діяльності держави базуються на конституційно-правових засадах; комплексний характер функції, здійснення в певних формах і конкретними методами тощо [7, с. 63-64].

Оскільки сутність держави виявляється не стільки в меті та завданнях, що ставляться чи декларуються, а в діяльнісному аспекті, існує потреба у здійсненні ефективної державної інформаційної політики – ідеологічно-правового підґрунтя досліджуваної функції держави, яка, на наш погляд, результативно можлива саме в умовах унітарної держави. Підтвердженням такому мають стати окремі спеціальні комплексні дослідження.

Як наголошується в спеціальній літературі, «...поєднання інформаційно-технологічних, інформаційно-політичних і власне соціальних процесів й підходів у рамках одного простору веде до утворення множинності інтересів, цінностей і способів комунікації. Це різноманіття й утворює умови для політики, будучи одночасно ресурсною базою для створення все нових соціально-культурних технологічних проривів» [8, с. 17].

Складною для доктрини функцій держави загальнотеоретичною проблемою, є, зокрема, пошук більш оптимальної їх систематики, перегляд та доповнення обґрунтовано існуючих традиційних функцій.

Зокрема, територіальний чинник (здійснення функції у межах території держави) належить до основних ознак т. зв. внутрішніх функцій держави [8, с. 71].

Складовими сучасного унітаризму є такі поняття, як, зокрема, «державний устрій», «державно-територіальний устрій», «територіальна організація влади», в розуміння яких концептуально закладений т. зв. просторовий вимір організації держави.

У такому ракурсі звернімо увагу, що окреслена раніше внутрішня реалізація інформаційної функції держави пов'язана із функціонуванням інформаційної сфери (ІС), що є об'єктом її впливу, різноманітним полем державної діяльності.

Слід наголосити, що сам термін «ІС» досить широкоживаний у спеціальній науковій літературі, сприйнятий як легальний, однак нормативно-правове його тлумачення на рівні дефініції на сьогодні відсутнє.

У сучасних дослідженнях інформаційна сфера тлумачиться, зокрема, як предметно-територіальний, системно-структурний та юрисдикційний простір вчинення дій щодо збирання, зберігання, обробки, передачі, перетворення та захисту інформації, виробництва інформаційної продукції, надання інформаційних послуг, формування інформаційної інфраструктури, а також забезпечення інформаційних прав, свобод особи, правомірних інтересів учасників інформаційних відносин, публічного інформаційного правопорядку та національної інформаційної безпеки України в цілому, межі якого визначаються властивостями самої інформації, її правовими режимами, а також видами інформаційної діяльності [10, с. 8].

Таким чином, особливо не сперечаючись у рамках даної статті, відмітимо існуючу наукову тенденцію щодо визначення змісту названого явища через згаданий вище в іншому контексті «просторовий вимір», що може, на нашу думку, стати продуктивним методологічним підходом до аналізу інформаційно-функціональної складової парадигми сучасного унітаризму.

Висновки. Вищесказане дозволяє зробити висновок про зростання ролі і значення інформаційного чинника як об'єктивної наукової проблеми для поступального розвитку українського унітаризму в умовах нинішніх реалій досить складних процесів державотворення.

Актуальність заявленої багатогранної проблематики очевидна і потребує всебічного поглибленого наукового аналізу.

Перспективами подальших наукових досліджень є системне дослідження впливу форми держави, форми державно-територіального устрою на побудову ефективного механізму здійснення її функціональної діяльності в сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесах. Актуальною, невичерпаною, попри існуючі дослідження, залишається проблематика вивчення українського унітаризму як конституційної категорії, як фундаментальної ідеї. Перспективною є також тематика вивчення особливостей реалізації інформаційної функції (як внутрішньої, так і зовнішньої) в унітарній державі.

Список використаних джерел

1. Батанов О. В. Конституційно-правова регламентація територіальної організації публічної влади в Україні в контексті доктрини унітаризму. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/7/2.pdf> (Дата звернення 15.06.2020).
2. Задихайло Д. Сучасні функції держави в контексті модернізації конституційно-правового регулювання. Вісник Академії правових наук України: зб.наук.праць. Х. 2009. № 2/57. С. 232-240.
3. Климентьев О. П. Влияние формы державы на реализацию информационной функции. Научный вестник Международного гуманитарного университета. Сер. Юриспруденция. 2014. № 8. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc8/25.pdf> (дата звернення: 15.06.2020).
4. Глазунова С. Информационная функция современной державы. Информация и право. 2014. № 2 (11). URL: <http://ippi.org.ua/glazunova-s-informatsiina-funktsiya-suchasnoi-derzhavi> (дата звернення: 15.06.2020).
5. Костецька Т. А. Информационная функция державы: конституционные и институционные аспекты. Держава і право. Зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. Вип. 47. Київ, 2010. С.113-119; Костецька Т. А. Становлення інформаційної функції як стратегічний напрямок розвитку української державності (конституційно-правове дослідження). Правова держава. Щорічник наукових праць. Вип. 22. Київ, 2011. С. 224-231.
6. Наливайко Л. Р. Поняття та основні ознаки функцій держави. Правова держава. Щорічник наукових праць. Вип. 16. Київ, 2005. С.185; Тихомиров О. До проблеми розуміння функцій сучасної держави // Підприємництво, господарство і право. 2009. № 1. С.73; Теорія держави і права : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер. 2006. С.70.
7. Костецька Т. А. Информационная функция державы: конституционные и институционные аспекты. Держава і право. Зб. наук. праць. Юрид. і політ. науки. Київ, 2010. Вип. 47.
8. Степанов В. Ю. Информационная политика: концептуальные засади формування та розвитку. Теорія та практика державного управління : зб. наукових праць. Харків, 2010. Вип. 3(30). С. 13–17.
9. Осауленко О. І. Загальна теорія держави і права : навч. посібник. Київ : Істина, 2007. 336 с.
10. Заярний О. А. Адміністративна деліктологія в інформаційній сфері: проблеми теорії і практики : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 35 с.

References

1. Batanov O. V. Konstytutsiino-pravova rehlementatsiia terytorialnoi orhanizatsii publichnoi vlady v Ukraini v konteksti doktryny unitaryzmu. URL: <http://maup.com.ua/assets/files/expert/7/2.pdf> (Data zvernennia 15.06.2020).
2. Zadykhailo D. Suchasni funktsii derzhavy v konteksti modernizatsii konstytutsiino-pravovoho rehuliuвання. Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy: zb.nauk.prats. Kh. 2009. № 2/57. S. 232-240.
3. Klymentiev O. P. Vplyv formy derzhavy na realizatsiiu informatsiinoi funktsii. Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Yurysprudentsiia. 2014. № 8. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc8/25.pdf> (data zvernennia: 15.06.2020).
4. Hlazunova S. Informatsiina funktsiia suchasnoi derzhavy. Informatsiia i pravo. 2014. № 2 (11). URL: <http://ippi.org.ua/glazunova-s-informatsiina-funktsiya-suchasnoi-derzhavi> (data zvernennia: 15.06.2020).
5. Kostetska T. A. Informatsiina funktsiia derzhavy: konstytutsiini ta instytuatsiini aspekty. Derzhavo i pravo. Zb. nauk. prats. Yuryd. i polit. nauky. Vyp. 47. Kyiv, 2010. S.113-119; Kostetska T.A. Stanovlennia informatsiinoi funktsii yak stratehichnyi napriamok rozvytku ukrainskoi derzhavnosti (konstytutsiino-pravove doslidzhennia). Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats. Vyp. 22. Kyiv, 2011. S. 224-231.
6. Nalyvaiko L. R. Poniattia ta osnovni oznaky funktsii derzhavy. Pravova derzhava. Shchorichnyk naukovykh prats. Vyp. 16. Kyiv, 2005. S.185; Tykhomyrov O. Do problemy rozuminnia funktsii suchasnoi derzhavy // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2009. № 1. S.73; Teorii derzhavy i prava: pidruchnyk / za red. O. V. Zaichuka, N. M. Onishchenko. Kyiv : Yurinkom Inter. 2006. S.70.

7. *Kostetska T. A.* Informatsiina funktsiia derzhavy: konstytutsiini ta instytuatsiini aspekty. Derzhava i pravo. Zb. nauk. prats. Yuryd. i polit. nauky. Kyiv, 2010. Vyp. 47.
8. *Stepanov V. Yu.* Informatsiina polityka: kontseptualni zasady formuvannia ta rozvytku. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia : zb. naukovykh prats. Kharkiv, 2010. Vyp. 3(30). С. 13–17.
9. *Osauleiko O. I.* Zahalna teoriia derzhavy i prava : navch. posibnyk. Kyiv : Istyna, 2007. 336 s.
10. *Zaiarnyi O. A.* Administratyvna deliktologhiia v informatsiinii sferi: problemy teorii i praktyky : avtoref. dys. ... d-ra. yuryd. nauk : 12.00.07. Kyiv, 2018. 35 s.

Костецька Т. А. Про інформаційну функцію держави у контексті сучасної національної доктрини унітаризму

У статті розглядаються окремі аспекти впливу форми державно-територіального устрою на реалізацію державою власних функцій.

Міститься спроба підтвердити фундаментальний характер окремих ідей сучасного унітаризму як конституційно-правового інституту.

З огляду на сучасні реалії особливого значення набуває інформаційна діяльність Української держави, її інформаційна функція.

Ставиться акцент на проявах унітаризму у здійсненні інформаційної функції держави.

Оскільки для вітчизняної юридичної науки теорія інформаційної функції держави все ще знаходиться на стадії свого становлення, аналізуються основні її визначальні ознаки. Окремо звертається увага на «просторовий вимір» реалізації цієї функції.

Ключові слова: державний устрій, унітарність, унітарна держава, унітаризм, функції держави, інформаційна функція держави.

Kostetska T. A. On the information function of the state in the context of the modern national doctrine of unitarism

The article considers some aspects of the influence of the state-territorial system form on the implementation of the state's own functions.

There is an attempt to confirm the fundamental nature of certain ideas of modern unitarism as a constitutional and legal institution, to identify productive directions for deepening its doctrinal principles.

It points to the actualization of the outlined issues for Ukraine in the light of long-term political and scientific discourse on the most effective form of state organization for the state – unitary or federal.

The author adheres to the position substantiated by leading experts, according to which for our state the unitary state system is more natural, historically conditioned, formed.

Given the globalization of information processes, military aggression, when there is a high measure of vulnerability of our state from negative, in particular, information influences, threats, the information activity of the Ukrainian state, its information function becomes especially important.

Emphasis is placed on the manifestations of unitarism in the implementation of the information function of the state.

The implementation of the researched function mediates the solution of many problems related to the territorial, spatial organization of public power, with its administrative-territorial organization. It is closely intertwined with all other important state activity areas, ensures the progressive development of a single information space within its territorial boundaries.

Since for the domestic legal science the theory of the information function of the state is still at the stage of its formation, its main defining features are analyzed.

Special attention is paid to the «spatial dimension» of the information function implementation.

Keywords: state system, unitarian, unitarism, unitary system, state functions, informative function.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-52